

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Μπαρμακέλλη Μαργαρίτα¹, Ασημόπουλος Χάρης²

Περίληψη

Η εφαρμογή των συμβουλευτικών θεραπευτικών προγραμμάτων της ποινικής διαμεσολάβησης αναδεικνύεται ένας σημαντικός θεσμός που παρέχει ένα καθοριστικά διαφορετικό πλαίσιο για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις απόψεις των επαγγελματιών ψυχοκοινωνικής υγείας των υπηρεσιών που εμπλέκονται στην εφαρμογή του. Η έρευνα διεξήχθη με ποιοτική μεθοδολογία, στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκαν 13 ημιδομημένες συνεντεύξεις επαγγελματιών ψυχοκοινωνικής υγείας δημόσιων φορέων, όπου εφαρμόζεται ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι ο θεσμός, όπως εφαρμόζεται στη χώρα, ενέχει ζητήματα που χρήζουν αξιολόγησης και επανεκτίμησης, και ειδικότερα σε θέματα που αφορούν στην προετοιμασία για την ένταξη στο συμβουλευτικό θεραπευτικό πρόγραμμα, στα μοντέλα παρέμβασης, στην ασφάλεια των θυμάτων, στις ειδικότητες και στην εκπαίδευση των επαγγελματιών που το εφαρμόζουν, στην ολοκλήρωση ή διακοπή του προγράμματος και στη μεταπαρακολούθηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποστηρίζουν ότι απαιτούνται κατάλληλες διαδικασίες και μηχανισμοί που να ενισχύουν τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού.

Λέξεις-κλειδιά: *Ενδοοικογενειακή βία, επανορθωτική δικαιοσύνη, ποινική διαμεσολάβηση, κοινωνική εργασία*

1. Κλινική κοινωνική λειτουργός, M.Sc, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ).
2. Αναπληρωτής Καθηγητής Κοινωνικής Εργασίας στην Ψυχική Υγεία, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.

Εισαγωγή

Η ενδοοικογενειακή και συντροφική βία κατά των γυναικών θεωρείται ένα ιδιαίτερα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα και ιδιαίτερη μορφή παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Χατζηφωτίου, 2005) με διαστάσεις παγκόσμιας επιδημίας (WHO, UNODC and UNDP, 2014) που επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην σωματική και ψυχοκοινωνική κατάσταση των θυμάτων (Στεφανίδου, 2010).

Στην Ελλάδα για πολλά χρόνια το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας δεν αντιμετωπιζόταν από κάποια ειδική νομοθετική ρύθμιση (Μαγγανάς, 1999). Ωστόσο, ο δημόσιος πολιτικός διάλογος που αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία 1995 - 2005 μέσα από συστηματικές δράσεις Φορέων και Οργανώσεων, οδήγησε στην ψήφιση του Νόμου 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (ΦΕΚ 232/Α'/24.10.2006) (Στεφανίδου, 2010). Μετά την ψήφιση του σχετικού Νόμου, η ενδοοικογενειακή βία αναγνωρίζεται στην Ελλάδα ως ποινικό αδίκημα που διώκεται αυτεπάγγελα. Ένα από τα βασικά στοιχεία του Νόμου αποτελεί και ο καινοτόμος θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης που όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Μπεχλιβάνη (2007:93) *«εφαρμόζεται σε μία προσπάθεια να υιοθετηθούν διαδικασίες συμφιλίωσης και καταλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος»*. Όμως, παρά του ότι ο θεσμός αυτός εφαρμόζεται εδώ και 13 έτη από την ψήφιση του Νόμου, δεν έχουν καταγραφεί δεδομένα όσον αφορά στην ανάπτυξή του και παρουσιάζεται σχετικό έλλειμμα γνώσης.

Στο άρθρο επιχειρείται η διερεύνηση του πλαισίου και των διαδικασιών του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης στη χώρα μας, με την παρουσίαση αποτελεσμάτων σχετικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε με ποιοτική μεθοδολογία.

1. Ενδοοικογενειακή Βία: Επιδημιολογικά δεδομένα και επιπτώσεις

Η βία κατά των γυναικών υποσκάπτει την αξιοπρέπεια και την ακεραιότητά τους και έχει επιβλαβείς συνέπειες στις οικογένειες, τις κοινότητες και τις κοινωνίες (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων, 2016). Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014), υπολογίζεται ότι μία στις τρεις γυναίκες στην Ευρωπαϊκή Ένωση (61 εκατομμύρια γυναίκες επί συνόλου 185 εκατομμυρίων) έχει υποστεί από την ηλικία των 15 ετών σωματική ή σεξουαλική βία ή και τα δύο. Στην ίδια έρευνα, καταγράφηκε ότι στην Ελλάδα μία στις τέσσερις γυναίκες έχει υποστεί σωματική ή και σεξουαλική βία.

Οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, συγκριτικά με τις γυναίκες που δεν κακοποιούνται, είναι περισσότερο πιθανό να παρουσιάσουν συμπτώματα στη σωματική και ψυχική τους υγεία, συμπεριλαμβανομένων των χρόνιων ασθενειών και όσων συνδέονται με το άγχος (Baty et al., 2008). Η ενδοοικογενειακή ή η συντροφική βία έχει άμεσο αντίκτυπο στη συνολική λειτουργικότητα των θυμάτων, στη γνώμη που σχηματίζουν για τον εαυτό τους και στην αυτο-αποτελεσματικότητά τους (Cordero, 2014). Ένα χαρακτηριστικό που συνδέεται με τις γυναίκες θύματα βίας είναι ότι υποφέρουν από τη «μαθημένη αδυναμία», το αίσθημα εκείνο που δεν τους επιτρέπει να έχουν έλεγχο και πίστη ότι μπορούν να ξεφύγουν από μία αφόρητη κατάσταση (Miller, 2006; Walker, 1989).

Οι αναφορές στην υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τις επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής και συντροφικής βίας κάνουν λόγο για βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες στην ψυχική υγεία των γυναικών-θυμάτων (Afifi et al., 2009; Bonomi et al., 2009; Logan et al., 2006). Ως βραχυπρόθεσμες συνέπειες στην ψυχική υγεία των γυναικών-θυμάτων αναφέρονται η άρνηση του συμβάντος, το άγχος, ο θυμός, ο φόβος, το μετατραυματικό στρες, η κατάθλιψη και ο αυτοκτονικός ιδεασμός, η ενοχή, το αίσθημα εξευτελισμού, η έλλειψη κινήτρων, η αδυναμία εύρεσης εναλλακτικών λύσεων και η εμφάνιση ψυχοσωματικών συμπτωμάτων. Οι μακροπρόθεσμες συνέπειες που συναντώνται πιο συχνά σχετίζονται με τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, τις διαταραχές ύπνου και πρόσληψης τροφής, τη διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD), τις διαταραχές σχετιζόμενες με χρήση ουσιών και αλκοόλ, την αρνητική αυτοεικόνα και την τραυματισμένη αίσθηση εαυτού, τα σεξουαλικά προβλήματα και την αδυναμία εμπιστοσύνης προς τους άλλους.

2. Ο Θεσμός της Ποινικής Διαμεσολάβησης στην Ενδοοικογενειακή Βία

Βασικά στοιχεία του Νόμου 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν η αναγνώριση της βίας ως αξιόποινης πράξης, ο ορισμός της έννοιας της οικογένειας και της συντροφικής σχέσης εφόσον υπάρχει συνοίκηση, η αναγνώριση του βιασμού μέσα στο γάμο, καθώς επίσης και ο καινοτόμος θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης. Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του Νόμου, η θεσμοθέτηση της ποινικής διαμεσολάβησης προσβλέπει στην ενίσχυση της αρμονικής συμβίωσης των προσώπων στο πλαίσιο της οικογένειας μέσω της επίλυσης των συγκρούσεων και της συμφιλίωσης υπαίτιου και θύματος (Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3500/2006). Η ποινική διαμεσολάβηση στην πράξη συνίσταται, κατόπιν σχετικής διάταξης από τον Εισαγγελέα, στην παρακολούθηση ειδικού συμβουλευτικού θεραπευτικού

προγράμματος από το πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η τέλεση του εγκλήματος. Η δυνατότητα για εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης διερευνάται πάντα από τον αρμόδιο για την άσκηση ποινικής δίωξης Εισαγγελέα, στον οποίο φθάνει η δικογραφία αφού έχει προηγηθεί καταγγελία από την πλευρά του θύματος, και αφορά σε πλημμεληματικού χαρακτήρα εγκληματικές πράξεις.

Η διαμεσολάβηση ανάμεσα στο θύμα και τον υπαίτιο της εγκληματικής πράξης, ξεκίνησε να χρησιμοποιείται στη Βόρεια Αμερική από τη δεκαετία του 1970 προσφέροντας στα θύματα εγκληματικών πράξεων την ευκαιρία να συναντηθούν σε ασφαλές περιβάλλον με το άτομο που τους έχει προκαλέσει βλάβη (Johnstone, 2004). Γενικότερα, οι στόχοι της διαμεσολάβησης ανάμεσα στο θύμα και το δράστη στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής και συντροφικής βίας, σύμφωνα με τους Bazemore and Umbreit (2001), περιλαμβάνουν τα εξής: 1) Υποστήριξη της διαδικασίας επούλωσης των τραυμάτων των θυμάτων, μέσω της παροχής ενός ασφαλούς, ελεγχόμενου περιβάλλοντος, ώστε να τους δίνεται η δυνατότητα, σε αυστηρά εθελοντική βάση, να συναντώνται και να μιλάνε με τους θύτες. 2) Δυνατότητα να μάθουν οι θύτες για τον αντίκτυπο που έχει στα θύματα η βία που τους ασκούν και να αναλάβουν την απόλυτη ευθύνη για τη συμπεριφορά τους. 3) Παροχή ευκαιρίας στα θύματα και τους θύτες να αναπτύξουν ένα αμοιβαία αποδεκτό σχέδιο δράσης που να αντιμετωπίζει τη βλάβη που προκλήθηκε από την άσκηση βίας.

Η Zumeta (2000) υποστηρίζει ότι υπάρχουν πέντε βασικά μοντέλα διαμεσολάβησης: το *διευκολυντικό* (που ονομάζεται επίσης και μοντέλο που βασίζεται σε διακανονισμό), το *καθοδηγητικό*, το *αξιολογητικό*, το *μετασηματιστικό* και το *αφηγηματικό*. Η Heitler (2010) προτείνει και ένα έκτο μοντέλο, το θεραπευτικό. Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, η συνάντηση της διαμεσολάβησης οργανώνεται και διαρθρώνεται από έναν ή δύο εκπαιδευμένους διαμεσολαβητές. Οι διαμεσολαβητές επιτρέπουν και ενθαρρύνουν τα θύματα να ενημερώνουν τους δράστες για το πώς το αδίκημα επηρέασε τη ζωή τους καθώς και να τους υποβάλλουν ερωτήματα που τα απασχολούν. Τα θύματα επίσης είναι σε θέση να συμμετάσχουν στην εκπόνηση ενός σχεδίου επανόρθωσης ή αποκατάστασης, δηλαδή ενός σχεδίου δράσης σύμφωνα με το οποίο ο υπαίτιος για την τέλεση της εγκληματικής πράξης, αφού αναλάβει την ευθύνη για το αδίκημα που διέπραξε, θα βοηθήσει στην αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε και θα καθησυχάσει το θύμα ότι δεν θα υπάρξουν περαιτέρω αδικήματα εναντίον του. Παράλληλα, δίνεται η ευκαιρία στους δράστες να λογοδοτήσουν για τη συμπεριφορά τους, να μιλήσουν για την ιστορία τους και

να συμφωνήσουν στην εκπόνηση και την εφαρμογή ενός σχεδίου δράσης, όπως προαναφέρθηκε (Johnstone, 2004; Ptacek, 2010; Strang and Braithwaite, 2002).

Οι υποστηρικτές του μοντέλου της διαμεσολάβησης ισχυρίζονται ότι έχει πολλά ευεργετικά αποτελέσματα τόσο στα θύματα όσο και στους δράστες. Αναφορικά με τα θύματα, τα βοηθά να ανακάμψουν από μια τραυματική εμπειρία. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της άμεσης συμμετοχής των θυμάτων στην απόφαση σχετικά με την έκβαση για την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστησαν από το αδίκημα, οπότε έχει μεγάλη πιθανότητα να καλυφθούν οι πραγματικές ανάγκες αποκατάστασής τους. Επιπροσθέτως, επειδή η διαδικασία αυτή καθ' αυτή δίνει πρωτίστως λόγο στα θύματα, αυτό από μόνο του λειτουργεί θεραπευτικά για την ανάκαμψη των θυμάτων (Johnstone, 2004).

Σε συγκριτική μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τους Gavrielides and Artinoroulou (2013) στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο για τον εντοπισμό κοινών στοιχείων, διαφορών και ελάχιστων προτύπων στην εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης στο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής και συντροφικής βίας, τα κοινά σημεία που βρέθηκαν συνοψίζονται στα εξής:

- (α) Η επιτυχία στη διαμεσολάβηση εξαρτάται από την εθελοντική συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών.
- (β) Η καλύτερη εφαρμογή του μοντέλου εναπόκειται στη δομή «από κάτω προς τα άνω», παρά στο νομοθετικό πλαίσιο όπου η διαμεσολάβηση προσφέρεται ως στρατηγική αποκατάστασης/θεραπείας του δράστη.
- (γ) Οι δεξιότητες και τα κίνητρα των επαγγελματιών που εφαρμόζουν το θεσμό της διαμεσολάβησης είναι μέγιστης σημασίας.
- (δ) Ο Εισαγγελέας, όντας εκπαιδευμένος υπάλληλος της δικαιοσύνης, εστιάζει στην ορθή, για το σύστημα, τοποθέτηση των πραγμάτων και όχι στο άτομο.
- (ε) Η απομάκρυνση των εμπλεκόμενων μερών από την επιλογή να συμμετάσχουν σε έναν διάλογο αποκατάστασης είναι εξίσου προβληματική και καθιστούν την εφαρμογή του θεσμού της διαμεσολάβησης δυσλειτουργική.

3. Ποινική Διαμεσολάβηση και Κοινωνική Εργασία

Οι αρχές της Κοινωνικής Εργασίας συσχετίζονται άμεσα με τις αρχές της επανορθωτικής δικαιοσύνης και μολονότι οι συνδέσεις μεταξύ των δύο είναι προφανείς, ωστόσο δεν είναι

θεμελιωμένες και ευρέως διαδεδομένες (Smith and Vanstone, 2002; Van Wormer, 2003; Van Wormer, 2006). Η συσχέτιση των αξιών και των βασικών αρχών της Κοινωνικής Εργασίας και της επανορθωτικής δικαιοσύνης διαφαίνεται στους τομείς της προώθησης της κοινωνικής αλλαγής, της επίλυσης των προβλημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις και της ενδυνάμωσης και απελευθέρωσης των ανθρώπων για την ενίσχυση της ευημερίας τους. Η κοινωνική εργασία αξιοποιώντας τις θεωρίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των κοινωνικών συστημάτων μπορεί να παρεμβαίνει στα σημεία όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τα περιβάλλοντά τους, αναγνωρίζοντας και σεβόμενη παράλληλα την αξία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Van Wormer, 2009). Η κοινωνική εργασία ασχολείται με την ενδοοικογενειακή βία έχοντας μια εγγενή σχέση με το φαινόμενο, καθώς την αφορά άμεσα και έμμεσα, θεωρητικά και πρακτικά. Καταρχήν, επειδή οι κοινωνικοί λειτουργοί καλούνται να ασχοληθούν με το φαινόμενο σε επίπεδο έρευνας, θεωρίας και πρακτικής από τη θέση στην οποία υπηρετούν παρέχοντας τις σχετικές υπηρεσίες. Επιπλέον, η κοινωνική εργασία ιστορικά έχει σχετιστεί με Οργανώσεις και κινήματα που έχουν προσφέρει στήριξη σε καταπιεσμένες ομάδες και τέλος, επειδή οι αρχές του επαγγέλματος υπαγορεύουν την εργασία με ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες (Σούμπαση, 2008). Η Κοινωνική Εργασία, ως επάγγελμα, θα πρέπει να συνηγορεί υπέρ νομοθετικών ρυθμίσεων που θα στοχεύουν στην ανάπτυξη προγραμμάτων διαμεσολάβησης, αλλά και νόμων που θα θεσπίζουν πρότυπα εκπαίδευσης και κατάρτισης για διαμεσολαβητές. Οι κοινωνικοί λειτουργοί όχι μόνο ενδείκνυται να εμπλακούν στο πεδίο της διαμεσολάβησης ως διαμεσολαβητές, αλλά μπορούν και θα πρέπει να ηγούνται της εκπαίδευσης των διαμεσολαβητών σχετικά με τη διαδικασία και τους στόχους της διαμεσολάβησης (Severson and Bankston, 1995).

4.Μεθοδολογία

4.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας, η οποία διεξήχθη το 2017, ήταν η διερεύνηση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις απόψεις των επαγγελματιών ψυχοκοινωνικής υγείας των υπηρεσιών που εμπλέκονται στην εφαρμογή του. Τα ερευνητικά ερωτήματα αφορούσαν σε ζητήματα σχετικά με τις διαδικασίες εφαρμογής του θεσμού, τις μεθόδους που ακολουθούν οι ειδικοί ψυχοκοινωνικής υγείας, τα δυνατά και τα αδύναμα σημεία του και την αποτελεσματικότητά του.

4.2. Μέθοδος συλλογής δεδομένων και ερευνητικό εργαλείο

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ποιοτική μεθοδολογία που θεμελιώνεται στη «ερμηνευτική» θέση σχετικά με το πώς γίνονται κατανοητά, βιώνονται, ερμηνεύονται και παράγονται τα κοινωνικά φαινόμενα, δίνοντας έμφαση και εστιάζοντας στο νόημα και στον τρόπο που βιώνουν οι άνθρωποι τα γεγονότα (Ισαρη και Πουρκός, 2015; Mason, 2009). Η συλλογή των δεδομένων που ενδιέφεραν πραγματοποιήθηκε με ημιδομημένη συνέντευξη. Είναι μια ευέλικτη μορφή συνέντευξης που επιτρέπει στον ερευνητή να συλλέξει πληροφορίες και δεδομένα από την ανάλυση του λόγου και να ερμηνεύσει τα ερευνητικά του ερωτήματα (Ιωσηφίδης, 2008). Ο οδηγός της συνέντευξης συμπεριλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τις εξής θεματικές: τη διαδικασία ένταξης των περιπτώσεων στο ειδικό συμβουλευτικό και θεραπευτικό πρόγραμμα, το είδος των περιπτώσεων που αναλαμβάνονται, το μοντέλο συμβουλευτικής που εφαρμόζεται, τους τρόπους και τα μέσα εξασφάλισης της ασφάλειας του θύματος, τις ειδικότητες και την εκπαίδευση των επαγγελματιών που εφαρμόζουν το ειδικό συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης, τα κριτήρια εκτίμησης της ολοκλήρωσης του προγράμματος, την εκτίμηση των δυνατών και των αδύνατων σημείων του θεσμού με τον τρόπο που εφαρμόζεται και τις προτάσεις βελτίωσης.

Η καταγραφή των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε με μαγνητοφώνηση.

4.3. Δείγμα - Συμμετέχοντες

Συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν δεκατρείς **(13) επαγγελματίες ψυχοκοινωνικής υγείας** που εργάζονται σε δημόσιους φορείς της Αθήνας και της Περιφέρειας, όπου εφαρμόζεται ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης. Ειδικότερα, οι έξι ήταν κοινωνικοί λειτουργοί και οι επτά ψυχολόγοι, εκ των οποίων ένδεκα γυναίκες και δύο άνδρες, ηλικίας 35-50 ετών. Οι επτά είχαν εκπαίδευση σε ψυχοθεραπευτική προσέγγιση. Οι δέκα από τους συμμετέχοντες εφάρμοζαν το πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης για περισσότερο από δέκα χρόνια, ενώ οι τρεις εφάρμοζαν το πρόγραμμα στην υπηρεσία τους από δύο έως τρία χρόνια.

4.4 Δεοντολογία

Όλοι οι συμμετέχοντες επαγγελματίες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας, την εθελοντική τους συμμετοχή, τη διαδικασία της συνέντευξης, την αναγκαιότητα της μαγνητοφώνησής της, τη διατήρηση της ανωνυμίας τους, καθώς και για τη χρήση των

δεδομένων αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της μελέτης και για το δικαίωμά τους να αποχωρήσουν οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμήσουν. Τέλος, ζητήθηκε η συναίνεσή τους για την καταγραφή των συνεντεύξεων.

4.5. Ανάλυση

Τα γραπτά δεδομένα που παράχθηκαν από τις συνεντεύξεις αναλύθηκαν με τη μέθοδο τη ανάλυσης περιεχομένου, όπως την περιγράφει η Mason (2009). Κύριος στόχος της ανάλυσης περιεχομένου είναι η μετατροπή των ακατέργαστων φαινομένων σε δεδομένα που είναι δυνατόν να επεξεργαστούν κατά τρόπο επιστημονικό, ώστε να αποτελέσουν ένα εν δυνάμει σώμα γνώσεων.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας εξετάστηκαν τα δεδομένα σε πρώτο επίπεδο και δημιουργήθηκε ένα αρχικό θεματικό και ταξινομικό σύστημα. Η κωδικοποίηση όπως ονομάζεται αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει τη λεπτομερή απόδοση νοήματος ή ιδιοτήτων του ερευνητικού υλικού (Ιωσηφίδης, 2008). Από την κωδικοποίηση προέκυψαν ογδόντα (80) κωδικοί οι οποίοι στη συνέχεια ομαδοποιήθηκαν σε κατηγορίες και αποτέλεσαν τα αποτελέσματα της μελέτης όπως παρουσιάζονται στη συνέχεια:

- Προετοιμασία για την ένταξη στο συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα
- Μοντέλα παρέμβασης
- Ασφάλεια των θυμάτων
- Ειδικότητες και εκπαίδευση
- Ολοκλήρωση ή διακοπή του προγράμματος
- Μεταπαρακολούθηση
- Αποτελεσματικότητα.

5. Αποτελέσματα

5.1. Προετοιμασία για την ένταξη στο συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης

Στις συνεντεύξεις οι επαγγελματίες αναφέρθηκαν σε ζητήματα σχετικά με την προετοιμασία των εμπλεκόμενων στην ενδοοικογενειακή βία για την ένταξή τους στο ειδικό συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα που λειτουργεί σε κάθε υπηρεσία. Η διαδικασία ένταξης ξεκινάει για όλες τις περιπτώσεις από τον Εισαγγελέα, ο οποίος έχει την αρμοδιότητα να διερευνήσει τη δυνατότητα διαμεσολάβησης.

Ψυχολόγος: «Μεγάλος ο όγκος των διατάξεων ... δεν τους έχουν εξηγήσει τι είναι η ποινική διαμεσολάβηση ... καλούν σε μας και ρωτούν τι είναι αυτό το χαρτί που πήρανε». (Σ12-E1)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Πολλές φορές ο Εισαγγελέας όχι να εξηγήσει ... ούτε καν να ρωτήσει το θύτη ... ούτε και το θύμα ... και έμπαινε στη διαδικασία να κάνει ποινική διαμεσολάβηση». (Σ13-E1)

Ορισμένοι ανέφεραν ότι συχνά οι ενδιαφερόμενοι δε λαμβάνουν την κατάλληλη ενημέρωση, με επιπτώσεις στην εξέλιξη και την ποιότητα της συνεργασίας με τις Υπηρεσίες που παραπέμπονται. Ανέφεραν πως όταν οι ενδιαφερόμενοι φθάνουν στις Υπηρεσίες, δεν γνωρίζουν ή δεν έχουν κατανοήσει τι είναι το ειδικό συμβουλευτικό θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης και τι πρόκειται να ακολουθήσει με αποτέλεσμα οι ειδικοί συχνά να αντιμετωπίζονται ως δικαστές και όχι ως θεραπευτές.

Ψυχολόγος: «Πρέπει να τους ενημερώσουμε ότι εμείς δεν είμαστε αίθουσα δικαστηρίου, δεν φταίνε εκείνοι. Η ενημέρωση από την Εισαγγελία δεν είναι ξεκάθαρη και δεν βοηθάει. Σπαταλάμε 1-2 συνεδρίες και επανερχόμαστε ... εμείς δεν είμαστε δικαστές, είμαστε θεραπευτές». (Σ1-E1)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Ο Εισαγγελέας αποφασίζει και κρίνει με τα δικά του κριτήρια που δεν γνωρίζουμε ακριβώς ποια είναι. Γιατί πολλές φορές έρχονται ζευγάρια που δεν έχουν κανένα αίτημα ». (Σ4-E1)

Σχετικά με τα κίνητρα, κάποιοι από τους επαγγελματίες ανέφεραν ότι ορισμένοι από τους ενδιαφερόμενους δράστες συναινούν στην ένταξή τους στο πρόγραμμα επειδή συνεπάγεται την αναστολή της εκδίκασης της υπόθεσης για κάποια χρόνια και την τοποθέτηση της περίπτωσης σε ειδικό αρχείο. Αυτό τους προβληματίζει. Θεωρούν ότι με αυτό το τρόπο η διαδικασία λειτουργεί εξαναγκαστικά, τόσο για το δράστη όσο και για το θύμα και ταυτόχρονα ως τροχοπέδη για την ουσιαστική αντιμετώπιση του ζητήματος της ενδοοικογενειακής βίας.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Έρχονται απλά και μόνο για να εξοικονομήσουν ένα έγγραφο που τους απαλλάσσει από το δικαστήριο, συνήθως οι θύτες αυτό είναι το ζητούμενό τους ... εκεί χαλάει η μαγιά της θεραπείας». (Σ4-E1)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Κακά τα ψέματα, εννιά στα δέκα άτομα το κίνητρό τους είναι να αποφύγουν το δικαστήριο». (Σ13-E1)

Ορισμένοι από τους επαγγελματίες στις συνεντεύξεις απέδωσαν στην ενημέρωση που δίνεται από την Εισαγγελία και τον τρόπο που οι ενδιαφερόμενοι κατανοούν το συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα ως μία σειρά μαθημάτων ή σεμιναρίων, γεγονός που εμποδίζει την εξέλιξη της διεργασίας και την επίτευξη του στόχου της.

Ψυχολόγος: «Νομίζω ότι η Εισαγγελία δεν γνωρίζει καν τι γίνεται. Έρχονται και μου λένε για κάτι σεμινάρια μας έστειλε ο εισαγγελέας».(Σ7-Ε1)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Έρχονται και λένε έχουμε να κάνουμε κάποια μαθήματα μαζί σας, άλλοι λένε κάποιες συναντήσεις, ρωτάνε αν είναι πρόγραμμα καθημερινό». (Σ13-Ε1)

Η ελλιπής ή αλλοιωμένη αρχική ενημέρωση συνδέεται με τον αδιαμόρφωτο ή και διαστρεβλωμένο στόχο των συμμετεχόντων στη διεργασία, καθώς η ποινική διαμεσολάβηση φθάνει συχνά να συνδέεται με κίνητρα τα οποία αλλοιώνουν και υποβαθμίζουν τη σημασία της.

5.2. Μοντέλα παρέμβασης

Στις συνεντεύξεις αναφέρθηκε από τους επαγγελματίες ότι εφαρμόζονται τέσσερα (4) μοντέλα παρέμβασης. Το πρώτο μοντέλο εφαρμόζεται από τους ειδικούς που βλέπουν ζευγάρια και κάνουν θεραπεία ζεύγους, παρά το ότι από το Νόμο προβλέπεται η ένταξη στο πρόγραμμα μόνο του προσώπου που έχει τελέσει την εγκληματική πράξη.

Ψυχολόγος: «Η υπηρεσία συμφώνησε σε συνεργασία με την εισαγγελία να λειτουργήσει το συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα ... βλέποντας ζευγάρια ... επειδή υπήρχε ομάδα οικογενειακών θεραπευτών. Προϋπόθεση να είναι σύντροφοι ή σύζυγοι, να ζουν μαζί ή χωρισμένοι ... όχι παιδιά, γονείς, αδέρφια». (Σ1-Ε2)

Ψυχολόγος: «Δουλεύαμε την ποινική διαμεσολάβηση με τα ζευγάρια. Από αρχές 2017 είπαμε να το λειτουργήσουμε λίγο διαφορετικά, να βλέπουμε κανονικά το θύτη, έχοντας συμφωνήσει το θύμα στο να κάνει ο θύτης ποινική διαμεσολάβηση. Και μετά, εφόσον έχουν αποφασίσει να είναι μαζί και κατόπιν εκτίμησης και αξιολόγησης ημών των θεραπευτών, θα βάλουμε στο πλαίσιο και το θύμα μαζί». (Σ9-Ε2)

Το δεύτερο μοντέλο που αναφέρθηκε ότι εφαρμόζεται είναι αυτό στο οποίο συνεργάζονται αποκλειστικά με τους δράστες, καθώς θεωρούν παράτυπο να βλέπουν τα θύματα.

Ψυχολόγος: «Εφαρμόζουμε αυτό που λέει ο Νόμος, εγκαλείται ο κατηγορούμενος. Είναι παράτυπο να έρχονται και οι δύο». (Σ7-E2)

Ψυχολόγος: «Πάμε σύμφωνα με το Νόμο. Λέει ξεκάθαρα ότι ο θύτης μπαίνει στο πρόγραμμα». (Σ11-E2)

Σύμφωνα με το τρίτο μοντέλο, οι ειδικοί αρχικά ξεκινούν τη συνεργασία τους με τους δράστες έχοντας όμως εξαρχής σκοπό να ζητήσουν στη συνέχεια να συνεργαστούν και με τα θύματα, εφόσον τα τελευταία το επιθυμούν.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Έχω δει τον θύτη ... έχω ζητήσει να δω και τη σύζυγο, η οποία έχει ανταποκριθεί ... να ακούσουμε και την άλλη πλευρά». (Σ2-E2)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Στο πλαίσιο της ποινικής διαμεσολάβησης έχουμε τη δυνατότητα να δούμε και τα θύματα. Είναι ανάλογα την περίπτωση». (Σ8-E2)

Και τέλος, αναφέρθηκε και ένα τέταρτο μοντέλο, όπου εκτός από το δράστη και στη συνέχεια το θύμα, πολλές φορές εντάσσονται και τα παιδιά της οικογένειας που έχει διαπραχθεί η ενδοοικογενειακή βία, είτε έχουν εκτεθεί έμμεσα στη βία, είτε την έχουν υποστεί.

Διαπιστώθηκε ότι η χρήση διαφορετικών μοντέλων συμβάλλει στη μη ενιαία αντιμετώπιση των εμπλεκόμενων μερών, καθώς ο κάθε επαγγελματίας λειτουργεί σύμφωνα με τον τρόπο που ο ίδιος αντιλαμβάνεται, αξιολογεί και τελικά επιλέγει να εργαστεί.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Δεν έχουμε κάποιον οδηγό, κάποιο μπούσουλα, πηγαίνουμε με αυτό που έχουμε μπροστά μας κάθε φορά». (Σ2-E2)

Ψυχολόγος: «Δεν υπάρχουν έτσι κι αλλιώς κάποια standards στη χώρα μας για το πώς πρέπει να είναι το πρόγραμμα αυτό». (Σ12-E2)

Επιπροσθέτως, ένα άλλο θέμα που αναφέρθηκε από τους επαγγελματίες είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν όταν διαπιστώνεται ότι κάποιοι από τους δράστες είναι χρήστες ουσιών ή είναι άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας. Αναφέρθηκε πως οι σχετικές με εξαρτήσεις και θέματα ψυχικής υγείας υπηρεσίες δεν εμπλέκονται με το ειδικό συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης. Αυτό συνεπάγεται πως όταν οι δράστες που εντάσσονται στο πρόγραμμα αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους ζητήματα εκτός από την ενδοοικογενειακή βία, τότε ο κάθε

επαγγελματίας αναλαμβάνει εξατομικευμένα πρωτοβουλίες και λειτουργεί σύμφωνα με το τι πιστεύει εκείνος ότι είναι καλύτερο για την κάθε περίπτωση.

Ψυχολόγος: «Τα εξαρτημένα άτομα θεωρούμε ότι πρέπει να τα αναλάβει εξειδικευμένος φορέας που ασχολείται με τους εξαρτημένους και όσον αφορά την ενδοοικογενειακή βία ... και για τα άτομα με ψυχικά προβλήματα ... ισχύει το ίδιο».(Σ10-E2).

Κοινωνικός Λειτουργός: «Αν ένας χρήστης έρχεται και δεν μπορεί ενημερώνουμε την Εισαγγελία ότι δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν γιατί υπήρχε αυτό το θέμα και δυσκόλευε τη θεραπευτική διαδικασία ... παραπέμπεται». (Σ4-E2).

Η έλλειψη πλαισίου και κατευθυντήριων γραμμών και οδηγιών προς τους επαγγελματίες και τις υπηρεσίες, έχει προκαλέσει μια πολυμορφία και μια ανομοιογένεια στην εφαρμογή του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης, καθώς και τον αποκλεισμό των δραστών που αντιμετωπίζουν ζητήματα ψυχικής υγείας ή/και εξάρτησης.

5.3. Ασφάλεια θυμάτων

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις, εξέφρασαν την αγωνία τους για την κατοχύρωση της ασφάλειας του θύματος για όσο διάστημα διαρκεί το ειδικό συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα, ανεξάρτητα από το μοντέλο που εφαρμόζεται, αν δηλαδή στο πρόγραμμα συμμετέχει ο δράστης ή το ζευγάρι. Αναφέρθηκε ότι ο «λόγος τιμής» του δράστη είναι μία από τις συνθήκες που δεσμεύει το δράστη για τη μη επανάληψη της βίας και δυνητικά κατοχυρώνει την ασφάλεια του θύματος. Ο «λόγος τιμής» παίζει διττό ρόλο καθώς εκτός του ότι εξασφαλίζει τη μη χρήσης βίας, παράλληλα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ένταξη του δράστη στο ειδικό συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Η ασφάλεια του θύματος εξασφαλίζεται από τον λόγο που έδωσε ο θύτης». (Σ3-E3)

Ψυχολόγος: «Για να μπορέσει βάσει του Νόμου να υπάρχει ποινική διαμεσολάβηση θα πρέπει ο θύτης να αποδεχθεί τρία πολύ βασικά, το ένα είναι ο λόγος τιμής ... ότι δεν ξανασηκώνω χέρι». (Σ9-E3)

Μία άλλη συνθήκη που σχετίζεται με την ασφάλεια του θύματος είναι η διαπίστωση ότι δεν υπάρχει επόμενη καταγγελία από το θύμα, σε όλο το διάστημα που διαρκεί το πρόγραμμα.

Από την αρχή παρέχεται η πληροφόρηση πως αν συμβεί κάποιο επεισόδιο βίας, αυτό συνεπάγεται τη διακοπή του προγράμματος και την ταυτόχρονη ενημέρωση της εισαγγελίας.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Το γεγονός ότι δεν έχει επαναληφθεί ... καταγγελία από το θύμα ... χωρίς όμως να γνωρίζουμε τι πραγματικά γίνεται μέσα στο σπίτι». (Σ3-Ε3)

Η επανάληψη βίαιου επεισοδίου δυσκολεύει ιδιαίτερα τους επαγγελματίες, καθώς ορισμένοι αξιολογούν ότι στο όνομα της ασφάλειας του θύματος και της τήρησης του Νόμου καλούνται να υπερασπιστούν την παράδοση θέση των συνεχιστών του έργου της εισαγγελίας, ενώ ορισμένοι άλλοι το αξιοποιούν ως ευκαιρία για περαιτέρω διεργασία από την πλευρά του δράστη. Η δυσκολία έγκειται ότι μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο, καταστρατηγείται το απόρρητο με αποτέλεσμα ο θεραπευόμενος στην ουσία να απειλείται, πως αν εμπιστευτεί τον θεραπευτή του στο πλαίσιο της θεραπευτικής σχέσης το παράπτωμά του αυτό θα τον στοχοποιήσει και θα τον θέσει αυτομάτως εκτός θεραπευτικού προγράμματος.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Του λες μην χρησιμοποιείς βία, θα σε αναφέρω και θα σου σταματήσω και τη βοήθεια ... Εκεί είναι και το παράδοξο, αφού για αυτό του το πρόβλημα έρχεται». (Σ13-Ε3)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Αν υπάρξει περιστατικό βίας πρέπει να αναφερθεί και θα διακοπεί η συνεργασία. Θεραπευτικά δεν μπορείς να τους διακόψεις. Γιατί αν τους αφήσεις αυτοί δεν έχουν να παράγουν μια καινούργια λύση, ενώ αν τους πλαισιώσεις..... Μπορεί στέλνοντάς τους πίσω στην Εισαγγελία είναι σα να μένει ακάλυπτο το θύμα. Εγώ το θεωρώ προστατευτικό και ας είναι σε ένα βαθμό παράτυπο». (Σ4-Ε3)

Στις συνεντεύξεις αναφέρθηκε ότι το μοντέλο της ένταξης του ζεύγους και όχι μόνο του δράστη στο πρόγραμμα, δέχεται έντονη κριτική καθώς υποστηρίζεται ότι το θύμα παραβιάζεται, δεν μπορεί να εξασφαλιστεί η ειλικρίνεια του στις συνεδρίες, επειδή μπορεί στο σπίτι να απειλείται και να εξαναγκάζεται από το δράστη να αποκρύπτει την πραγματικότητα. Οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι δίνουν μεγάλη σημασία στον τρόπο που το θύμα συμπεριφέρεται στις συνεδρίες. Προσπαθούν να καταλάβουν τι έχει συμβεί ανάμεσα στο ζευγάρι και αν υποψιαστούν ότι κάποιο επεισόδιο βίας έχει ξανασυμβεί και δεν αναφέρεται, έχουν την ευελιξία να δουν το θύμα σε ατομική συνεδρία.

Ψυχολόγος: «Το θύμα παραβιάζεται, δεν προστατεύεται ουσιαστικά, εξαναγκάζεται να έρθει σε επαφή με το θύτη. Όλο αυτό είναι υπέρ του θύτη ... εμείς απαντάμε ότι σε οποιαδήποτε φάση μπορεί να πει η γυναίκα στοπ. Είμαστε σε θέση λόγω εμπειρίας να δούμε αν μια γυναίκα έχει απειληθεί για να έρθει». (Σ1-E3)

Ψυχολόγος: «Δεν μπορούμε να το διασφαλίσουμε με κανένα ζευγάρι. Feedback ο τρόπος που φέρεται στη συνεδρία το θύμα, μήπως είναι φοβισμένο ή περιορισμένο στο να πει κάτι. Αν αφουγκραστούμε κάτι τέτοιο θα την δούμε ατομικά». (Σ9-E3)

Αυτό που διαπιστώθηκε στην παρούσα μελέτη είναι ότι η ασφάλεια των θυμάτων κατοχυρώνεται με το «λόγο τιμής» του δράστη και με την απουσία επόμενης καταγγελίας του θύματος για επανάληψη βίαιου επεισοδίου.

5.4. Ειδικότητες και εξειδίκευση

Οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στη μελέτη είναι κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι και υποστήριξαν τις ειδικότητες τους ως τις κατάλληλες για την εφαρμογή του ειδικού συμβουλευτικού/θεραπευτικού προγράμματος, θέτοντας παράλληλα ως απαραίτητη προϋπόθεση την εκπαίδευση σε κάποια από τις ψυχοθεραπευτικές μεθόδους.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Δεν είναι θέμα ειδικοτήτων. Αυτοί που ασχολούνται πρέπει να είναι ψυχοθεραπευτές, να έχουν περάσει από προσωπική ψυχοθεραπεία και από εκπαίδευση στην ψυχοθεραπεία». (Σ4-E4)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Οι ειδικότητες που μπορεί να ασχοληθούν μπορεί να είναι μια γκάμα ειδικοτήτων, αυτό που τις ξεχωρίζει είναι ότι πρέπει να είναι ψυχοθεραπευτές». (Σ13-E4)

Οι συμμετέχοντες κοινωνικοί λειτουργοί που δεν έχουν κάποια εξειδίκευση ως θεραπευτές και επιπλέον στην υπηρεσία τους δεν εργάζονται ψυχολόγοι, ανέφεραν ότι περιορίζονται στο συμβουλευτικό τμήμα του προγράμματος, εκτιμώντας παράλληλα ότι χρειάζεται η εμπλοκή και άλλων ειδικοτήτων όπως ψυχολόγων ή και ψυχιάτρων για την εφαρμογή και του θεραπευτικού μέρους του προγράμματος.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι συμβουλευτικός, εκτός αν έχει κάποια παραπάνω εκπαίδευση». (Σ8-E4)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Μεμονωμένα ένας κοινωνικός λειτουργός δεν μπορεί σε ένα τέτοιου είδους πρόβλημα ... γι' αυτό θα έπρεπε να υπάρχει διεπιστημονική ομάδα». (Σ2-Ε4)

Όλοι οι επαγγελματίες δήλωσαν ότι δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιου είδους εκπαίδευση σχετικά με τη διαμεσολάβηση, παρά το ότι όλοι παραδέχτηκαν τη σχετική αναγκαιότητα. Επιπλέον, ορισμένοι ανέφεραν ότι οι υπηρεσίες στις οποίες εργάζονται δεν έχουν αξιολογήσει τη σημασία κάποιας εξειδικευμένης εκπαίδευσης.

Ψυχολόγος: «Ούτε ειδική εκπαίδευση έχουμε αλλά ούτε η υπηρεσία θεωρεί ότι χρειαζόμαστε κάτι τέτοιο». (Σ11-Ε4)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Απαραίτητο, γιατί όλοι λειτουργούμε βάσει της εμπειρίας μας. Θα πρέπει να υπάρχει ένα είδος εκπαίδευσης, κάπου να βασιζόμαστε και να έχουμε περισσότερες γνώσεις πάνω σε αυτά τα θέματα». (Σ2-Ε4)

Οι επαγγελματίες δηλώνουν ότι η διαμεσολάβηση ως διαδικασία και μέθοδος μπορεί να ασκηθεί από διαφορετικές ειδικότητες, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, ψυχιάτρων, με κοινή εκπαίδευση στην ψυχοθεραπεία και στη συμβουλευτική. Υπάρχει μια κοινή παραδοχή των επαγγελματιών πως η ειδικότητα από μόνη της δεν είναι αρκετή για να εξασφαλίσει την καλή πρακτική στην ποινική διαμεσολάβηση και πως η άσκηση και εφαρμογή της απαιτεί στην ουσία εξειδίκευση.

5.5. Ολοκλήρωση/διακοπή του προγράμματος

Στις συνεντεύξεις οι επαγγελματίες δήλωσαν ότι δεν υπάρχει κάποιο πρωτόκολλο του τρόπου εφαρμογής του προγράμματος, στο οποίο να αναφέρονται και τα κριτήρια ολοκλήρωσης του προγράμματος.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Δεν υπάρχει κάτι συγκεκριμένο ... εξαρτάται από την περίπτωση». (Σ2-Ε5)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Καθορίζεται ανάλογα με την εξέλιξη και τη συνεργασία του θύτη. Έχει να κάνει με την σοβαρότητα και τις ιδιαιτερότητες του προβλήματος». (Σ3-Ε5)

Ωστόσο, οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι έχουν οι ίδιοι διαμορφώσει κριτήρια ολοκλήρωσης του προγράμματος εστιάζοντας στη συνέπεια που επιδεικνύει ο δράστης στην προσέλευσή

του στις συνεδρίες σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι έχει μειωθεί ή εξαλειφθεί ο κίνδυνος επανάληψης ή συνέχισης της βίας στο ζευγάρι.

Ψυχολόγος: «Τα δικά μου τα κριτήρια ... να είναι ο άνθρωπος συνεπής στα ραντεβού του, να έχει καταλάβει ότι δεν πρέπει να ασκεί βία». (Σ11-Ε5)

Ψυχολόγος: «Βασικό ότι δεν υπάρχει βία. Αυτό πρέπει να είναι με σαφή τρόπο και από τους δύο, χωρίς να αφουγκραζόμαστε κάτι άλλο πίσω από αυτό». (Σ9-Ε5)

Οι επαγγελματίες αναφέρθηκαν, επίσης, στο κριτήριο της από πλευράς τους αξιολόγησης ότι ο δράστης μέσα από τις συνεδρίες έχει συνειδητοποιήσει ότι η πηγή του προβλήματος της χρήσης βίας είναι ο θυμός και έχει καταφέρει να διαχειρίζεται το θυμό του χωρίς να χρησιμοποιεί βία.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Οι συνεδρίες μου δείχνουν ότι έχει καταλάβει και έχει βρει τρόπους αντιμετώπισης του όποιου θυμού και άγχους του, ώστε να μην καταφεύγει στην οικογενειακή βία». (Σ13-Ε5)

Ψυχολόγος: «Όταν έχουμε περιπτώσεις έντονου θυμού και επιθετικότητας, κατά πόσον έχουν μειωθεί τα συμπτώματα αυτά ή κατά πόσο μπορεί το άτομο να τα διαχειρίζεται με ένα τρόπο μη βίαιο». (Σ9-Ε5)

Ένα επόμενο κριτήριο που τέθηκε από τους συμμετέχοντες στη μελέτη, είναι η συνύπαρξη του ισχυρισμού των δραστών ότι έχουν βοηθηθεί από το ειδικό συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης παράλληλα με τη διαπίστωση και αξιολόγηση από την πλευρά των επαγγελματιών ότι αυτοί οι ισχυρισμοί αληθεύουν.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Όταν έχουμε δύο ενήλικες ανθρώπους απέναντί μας και σε αρκετά ραντεβού επιμένουν ότι είναι καλά, έχουν βοηθηθεί ... το έχουμε δει και εμείς σε κάποιους τομείς της ζωής τους και το κλίμα είναι πραγματικά πολύ καλό μεταξύ τους, η διαδικασία ολοκληρώνεται». (Σ4-Ε5)

Ορισμένοι από τους επαγγελματίες ανέφεραν ως κριτήριο ολοκλήρωσης του προγράμματος, τη διαπίστωση ότι τα εμπλεκόμενα μέρη έχουν αποσυνδέσει την παραπομπή τους από την Εισαγγελία με την παρακολούθηση του προγράμματος της ποινικής διαμεσολάβησης, μετατρέποντας ουσιαστικά την εντολή του Εισαγγελέα σε αίτημα προσωπικής αλλαγής.

Ψυχολόγος: «Έχουν δεσμευτεί και οι δύο, επεξεργάζονται από μία διαφορετική οπτική αυτό που τους συμβαίνει, και εκεί πια έχει ξεκινήσει πραγματικά η θεραπευτική δουλειά για αυτούς τους ανθρώπους. Εκεί συνήθως ξεχνούν ότι τους έχει στείλει η Εισαγγελία». (Σ1-E5)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Αν το ζευγάρι ξεφύγει από την υποχρέωση, το κάνει δικό του αίτημα, σημαίνει ότι αναγνωρίζει ότι έχει πρόβλημα». (Σ4-E7)

Οι λόγοι που αναφέρθηκαν σχετικά με τη διακοπή από το πρόγραμμα είναι, είτε επειδή χρησιμοποιήθηκε βία από την πλευρά του δράστη στο διάστημα που εφαρμόζεται το πρόγραμμα, είτε επειδή οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι δηλώνουν άρνηση στη συνέχιση της παρακολούθησής του.

Ψυχολόγος: «Αν δούμε ότι η βία συνεχίζεται, είμαστε υποχρεωμένοι να διακόψουμε και να ενημερωθεί η εισαγγελία». (Σ1-E5)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Πολλές φορές μας έχει τύχει άνθρωπος να πει δεν με ενδιαφέρει τι θα γράψετε, εγώ δεν επιθυμώ να συνεχιστεί η συνεργασία». (Σ13-E5)

Τα κριτήρια ολοκλήρωσης του προγράμματος για τους περισσότερους επαγγελματίες είναι ασαφή και καθορίζονται ανάλογα με την εξέλιξη της κάθε περίπτωσης. Τα κριτήρια που αναφέρθηκαν σχετικά με τη διακοπή του προγράμματος είναι η διαπίστωση ότι έχει ξανασυμβεί περιστατικό βίας και η σταθερή επιθυμία των ενδιαφερόμενων να διακόψουν, παρά την πληροφόρησή τους ότι θα ακολουθήσει η σχετική ενημέρωση στην Εισαγγελία.

5.6. Μεταπαρακολούθηση (Follow-up) των περιπτώσεων μετά την ολοκλήρωση

Οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στη μελέτη, αν και αναγνωρίζουν την αξία της μεταπαρακολούθησης, επισημαίνουν ότι αφενός λειτουργεί αποθαρρυντικά στην επανάληψη της χρήσης βίας και αφετέρου προλαμβάνει το ενδεχόμενο της παραπομπής των ίδιων ανθρώπων, αναφέρουν ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη αλλά ούτε και δυνατότητα για παρακολούθηση των δραστών/ζευγαριών μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Οι λόγοι που αναφέρθηκαν από τους επαγγελματίες ότι δεν γίνεται μεταπαρακολούθηση είναι: (1) επειδή υπάρχει μεγάλος φόρτος εργασίας καθώς το συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα είναι ένα από τα πολλά αντικείμενα με τα οποία ασχολούνται και (2) επειδή, όπως αναφέρθηκε από ορισμένους επαγγελματίες, είναι ευθύνη των ίδιων των ανθρώπων

που έχουν ολοκληρώσει το πρόγραμμα να ζητήσουν βοήθεια εφόσον αξιολογήσουν ότι τη χρειάζονται.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Γιατί εμείς δεν έχουμε δυνατότητα. Είναι ένα από τα αντικείμενα, τα οποία είναι πάρα πολλά. Δεν είναι μόνον αυτό το αντικείμενό μας». (Σ8-Ε6)

Ψυχολόγος: «Θεωρώ ότι είναι χρήσιμο η δυνατότητα για το follow-up να αφήνεται ως ευθύνη στον θύτη». (Σ5-Ε6)

Η απουσία της μεταπαρακολούθησης έχει ως αποτέλεσμα, να μην γνωρίζουν οι επαγγελματίες τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα της παρέμβασης που γίνεται μέσω του συμβουλευτικού/θεραπευτικού προγράμματος, καθώς επίσης και να παραπέμπονται από την Εισαγγελία άτομα που είχαν παραπεμφθεί και στο παρελθόν.

Ψυχολόγος: «Όχι για να παρατηρήσουμε σαν αστυνομικοί ή ντετέκτιβ αν ξανασυνέβη, αυτό το αφήνουμε στην Εισαγγελία, μόνο για να δούμε αν η παρέμβαση είχε κάποιο νόημα ή όχι τελικά». (Σ10-Ε6)

Ψυχολόγος: «Βεβαίως έχει τύχει. Κανονικά θα έπρεπε ο εισαγγελέας να μπορεί να δει ότι υπάρχουν δύο ποινικές διαμεσολαβήσεις. Δεν υπάρχει μηχανογραφημένο σύστημα που να “χτυπάει” το όνομα στη δεύτερη ή τρίτη καταγγελία. Με αποτέλεσμα όταν ο άνθρωπος έχει ολοκληρώσει έρχεται πάλι μετά από δύο χρόνια». (Σ11-Ε6)

Παρά τη γενική παραδοχή σχετικά με την αναγκαιότητα της μεταπαρακολούθησης, οι επαγγελματίες ανέφεραν ότι δεν γίνεται, κυρίως λόγω του μεγάλου όγκου εργασίας αλλά και επειδή θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι έγκειται στην ευθύνη των εμπλεκόμενων μερών να ξαναζητήσουν βοήθεια από τις υπηρεσίες.

5.7. Αποτελεσματικότητα του θεσμού

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα του θεσμού οι συμμετέχοντες στη μελέτη αδυνατούν να την αξιολογήσουν, είτε επειδή δεν διαθέτουν στοιχεία λόγω της απουσίας της μεταπαρακολούθησης, είτε επειδή το συμβουλευτικό/θεραπευτικό πρόγραμμα δεν εφαρμόζεται πολύ καιρό στις υπηρεσίες όπου εργάζονται.

Κοινωνικός Λειτουργός: «Ποιός γνωρίζει τι γίνεται όταν τελειώνει το πρόγραμμα... Αφού δεν υπάρχει παρακολούθηση μετά». (Σ8-Ε7)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Δεν μπορώ να το ξέρω... δεν έχω πάρα πολύ μεγάλη εμπειρία σε τέτοιου είδους περιστατικά». (Σ2-E7)

Επιπλέον, σύμφωνα με τα λεγόμενα ορισμένων από τους συμμετέχοντες στη μελέτη, η αποτελεσματικότητα του θεσμού είναι αμφιλεγόμενη, καθώς συνδέεται με τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της παρακολούθησης του προγράμματος, το οποίο εμποδίζει τους εμπλεκόμενους να «αφεθούν» και να αντλήσουν τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από τη θεραπευτική λειτουργία του προγράμματος. Οι επαγγελματίες, επίσης, συνδέουν την αποτελεσματικότητα του θεσμού και με τη χρονική συνάφεια που θα πρέπει να υπάρχει μεταξύ του βίαιου επεισοδίου και της ένταξης των εμπλεκόμενων στην παρακολούθηση του προγράμματος. Τέλος, η αποτελεσματικότητα εξαρτάται τόσο από το προφίλ και τα κίνητρα των ενδιαφερομένων όσο και από τις δεξιότητες των επαγγελματιών.

Ψυχολόγος: «Η αποτελεσματικότητα είναι κάτι σχετικό. Όταν υποχρεώνεσαι να κάνεις κάτι και μένεις σε αυτή την υποχρέωση δεν αφήνεσαι να δεις τη θεραπευτική πλευρά. Οπότε για ποια αποτελεσματικότητα να μιλήσουμε;» (Σ5-E7).

Κοινωνικός Λειτουργός: «Εξαρτάται πάντα από το κίνητρο του κάθε ανθρώπου. Μπορεί μέσω της συμβουλευτικής να αρχίσει να σκέφτεται, να ενεργεί, να αναγνωρίσει τα λάθη του και να προχωρήσει». (Σ6-E7)

Κοινωνικός Λειτουργός: «Είναι θέμα του θεραπευτή αν θα του δώσει κίνητρα, αν θα βρει και θα αξιοποιήσει κίνητρα. Πολλές φορές είδα ανθρώπους που μου είπαν ότι βοηθήθηκαν πολύ από την όλη δουλειά». (Σ13-E7)

Η αποτελεσματικότητα φαίνεται ότι είναι ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, για την οποία δεν υπάρχει η δυνατότητα να αξιολογηθεί και επηρεάζεται από τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του θεσμού, το προφίλ και τα κίνητρα των εμπλεκόμενων αλλά και από τις δεξιότητες των επαγγελματιών.

Τέλος, οι επαγγελματίες στις συνεντεύξεις αναφέρθηκαν στα θετικά και στα αρνητικά σημεία του θεσμού. Ως θετικά καταγράφηκαν η θεσμική καταδίκη της ενδοοικογενειακής βίας, η ευκαιρία που δίνεται στους ενδιαφερόμενους να εξετάσουν θέματα σχετικά με τον εαυτό τους, τις σχέσεις τους αλλά και με την ανάγκη τους να χρησιμοποιούν βία, η δυνατότητα που δίνεται για εξωδικαστική επίλυση των ζητημάτων που δημιουργούνται από τη χρήση βίας, αλλά και η πρόκληση να εκπαιδευτούν οι εμπλεκόμενοι στην

επικοινωνία χωρίς βία και να γνωρίσουν τη συμβουλευτική μέθοδο, την ψυχοθεραπεία και τη θεραπεία ζεύγους, καθώς επίσης και ότι το ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα αποτελεί πρόκληση για τους ίδιους τους επαγγελματίες. Τα αρνητικά σημεία του θεσμού αφορούσαν στην ετεροχρονικότητα που υπάρχει μεταξύ της καταγγελίας του θύματος και της ένταξης του δράστη στο πρόγραμμα, στην έλλειψη ενημέρωσης και συνεργασίας με την Εισαγγελία, στην απουσία ενός δικτύου φορέων, στην έλλειψη εξειδικευμένης εκπαίδευσης των επαγγελματιών, στον υποχρεωτικό χαρακτήρα της εισαγγελικής διάταξης που λειτουργεί αποτρεπτικά στη δημιουργία αιτήματος και κινήτρων των ενδιαφερομένων, στην απουσία μέτρων για την ασφάλεια των θυμάτων, στην απουσία μεταπαρακολούθησης και στην έλλειψη διεργασιών και πολιτισμικών διαμεσολαβητών για τους υπηκόους των ξένων χωρών.

6. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό τη διερεύνηση της εφαρμογής του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής/συντροφικής βίας στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματά της δείχνουν ότι προκύπτουν ζητήματα σχετικά με τις διαδικασίες που ακολουθούνται, τα μοντέλα παρέμβασης που υιοθετούνται, τις ειδικότητες και την εκπαίδευση των επαγγελματιών που εφαρμόζουν το πρόγραμμα, τα κριτήρια βάσει των οποίων το ειδικό συμβουλευτικό θεραπευτικό πρόγραμμα ολοκληρώνεται ή διακόπτεται, τη μεταπαρακολούθηση και την αποτελεσματικότητα και ότι ο θεσμός χρήζει αξιολόγησης και επανεκτίμησης.

Ειδικότερα, σχετικά με τις διαδικασίες η έρευνα ανέδειξε τον κεντρικό ρόλο που έχει ο εισαγγελέας στην ενημέρωση των ενδιαφερομένων και που ανάλογα μπορεί να επηρεάζει θετικά ή αρνητικά στη δημιουργία του αιτήματος και των κινήτρων τους. Το γεγονός αυτό επισημαίνεται και σε άλλες μελέτες. Η Γιovanoglou (2008) σε αξιολόγηση που πραγματοποίησε αναφέρει ότι ο τρόπος με τον οποίο εισήχθη στην Ελλάδα η επανορθωτική δικαιοσύνη για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ήταν από την αρχή λανθασμένος και ότι αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον ρόλο των εισαγγελέων που ενεργούν ως διαμεσολαβητές ενώ δεν διαθέτουν την ανάλογη κατάρτιση. Οι Gavrielides & Artinopoulou (2013) σημειώνουν ότι η εφαρμογή της επανορθωτικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα αντιμετωπίζει μία σειρά προβλημάτων και αντιφάσεων, τονίζοντας όμως ιδιαίτερα την έλλειψη της διάδοσης των δυνητικών ρόλων του εισαγγελέα και του διαμεσολαβητή. Ενδεικτικά, στις Ηνωμένες Πολιτείες παραπομπές για τις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής

βίας σε προγράμματα διαμεσολάβησης δράστη θύματος μπορούν να πραγματοποιήσουν εκτός από τους εισαγγελείς και άλλες υπηρεσίες και ειδικοί επαγγελματίες, όπως η αστυνομία, οι δικαστικοί επιμελητές και οι συνήγοροι των θυμάτων (Gerkin, 2009). Επίσης, ως προς τα κίνητρα, η έρευνα έδειξε ότι ορισμένοι από τους ενδιαφερόμενους δράστες συναινούν στην ένταξή τους στο πρόγραμμα επειδή αυτό συνεπάγεται την αναστολή της εκδίκασης της υπόθεσης για κάποια χρόνια. Αυτό υποστηρίζεται και από τους Καρανίκο, Κελεσή και Παπαδοπούλου (2013), οι οποίοι αναφέρουν ότι στην Ελλάδα οι δράστες προσέρχονται στις υπηρεσίες λόγω του υποχρεωτικού στοιχείου που εμπεριέχεται στο νόμο, με σκοπό να εκμεταλλευτούν τις σχετικές διατάξεις της ποινικής διαμεσολάβησης και να αποφύγουν τη δίκη. Τέλος, ένα επιπλέον ζήτημα σχετικό με τις διαδικασίες που αναδείχθηκε στην παρούσα έρευνα, είναι η έλλειψη σαφών κριτηρίων αξιολόγησης των περιπτώσεων που παραπέμπονται από τον εισαγγελέα για ποινική διαμεσολάβηση. Αποτέλεσμα είναι να παραπέμπονται για συμβουλευτική άτομα που είναι απολύτως ακατάλληλα για μία τέτοια διαδικασία, καθώς παρουσιάζουν πλήρη αδυναμία συνεργασίας ή και έλλειψη βούλησης συνεργασίας. Οι Fruzzetti and Levenski (2000), σε σχετικές έρευνες που έχουν πραγματοποιήσει, εντόπισαν τύπους δραστών ενδοοικογενειακής βίας που παρουσίαζαν στοιχεία μεταιχμιακής διαταραχής προσωπικότητας ή δυσκολίας ρύθμισης του συναισθήματος, ενώ οι Tweed and Dutton (1998) παρατήρησαν ότι οι κακοποιητές συχνά παρουσιάζουν στοιχεία παθητικοεπιθετικά, μεταιχμιακά, αποφυγής αλλά και στοιχεία ναρκισσιστικά, αντικοινωνικά και επιθετικά. Οι διαπιστώσεις της ψυχοπαθολογίας των δραστών εγείρουν γενικότερα ερωτήματα σχετικά με το ποιός κρίνει εάν ο ενδιαφερόμενος αντιμετωπίζει τέτοια προβλήματα, το ρόλο του εισαγγελέα ως προς αυτό, καθώς και το πού θα πρέπει τα άτομα αυτά να παραπεμφθούν όταν οι περισσότεροι δημόσιοι φορείς στην Ελλάδα διατείνονται ότι δεν είναι αρμόδιοι (Καραμόσχογλου, 2013).

Σχετικά με τα μοντέλα του συμβουλευτικού / θεραπευτικού προγράμματος της ποινικής διαμεσολάβησης που υιοθετούνται από τους επαγγελματίες, παρά του ότι στον ελληνικό νόμο προβλέπεται να το παρακολουθεί ο υπαίτιος, η έρευνα έδειξε ότι εφαρμόζονται εναλλακτικά και άλλα μοντέλα, όπως της ποινικής διαμεσολάβησης με ζευγάρια, το μοντέλο αρχικών συνεδριών με το δράστη όπου στη συνέχεια εντάσσεται και το θύμα, καθώς και το οικογενειακό μοντέλο, όπου εκτός από το ζευγάρι συμμετέχουν και τα παιδιά. Διεθνώς, το μοντέλο που κυριαρχεί στην ποινική διαμεσολάβηση για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας είναι αυτό ανάμεσα στο δράστη και το θύμα (Strang and Braithwaite, 2002; Van Ness and Heetderks, 2015). Ωστόσο, το μοντέλο αυτό προσεγγίζεται κριτικά, καθώς υποστηρίζεται ότι στις περιπτώσεις συζυγικής και συντροφικής βίας δεν

αρμόζει η από κοινού παρέμβαση στο ζεύγος διότι υπονοεί ότι και οι δύο σύντροφοι είναι συνυπεύθυνοι για τα προβλήματα της βίας (Hirigoyen, 2006). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή προτείνεται αρχικά το ζευγάρι να έχει χωριστές συνεδρίες, ώστε η γυναίκα να βοηθηθεί να μην ανέχεται τη βία και ο άνδρας να μάθει να διαχειρίζεται το θυμό του με άλλες διεξόδους στην οργή του, και στη συνέχεια να πραγματοποιούνται οι κοινές συνεδρίες του ζευγαριού. Στην παρούσα έρευνα, οι επαγγελματίες που εφαρμόζουν το μοντέλο της θεραπείας ζεύγους στις υπηρεσίες υποστήριξαν ότι είναι πολύ σημαντικό να αποκαλύπτεται στους ενδιαφερόμενους η σημασία που έχει η αλληλεπίδραση στο ζευγάρι, καθώς και το μοτίβο επικοινωνίας που έχει αναπτυχθεί μεταξύ τους, θεωρώντας ότι αυτό είναι που πυροδοτεί τη βία.

Αναφορικά με την ασφάλεια των θυμάτων, στη μελέτη φάνηκε ότι στην Ελλάδα κατοχυρώνεται με το «λόγο τιμής» του δράστη και με τη μη επανάληψη της βίας στο διάστημα που διαρκεί το ειδικό συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης. Ο «λόγος τιμής» που δίνει ο δράστης στον Εισαγγελέα φαίνεται να διαδραματίζει διττό ρόλο. Αφενός λειτουργεί ως προϋπόθεση για την ένταξη του δράστη στο πρόγραμμα και αφετέρου ως μέτρο που συμβάλλει στη διακοπή της βίας και στην ασφάλεια του θύματος. Όμως, όπως υποστηρίζει η Hirigoyen (2006), η ειλικρινής μεταμέλεια του δράστη είναι δυνατή μόνον όταν εκείνος συνειδητοποιεί, αποδέχεται και αναγνωρίζει τις πράξεις του, γεγονός που δεν συμβαίνει στις περιπτώσεις διαστροφικής βίας. Σε σχέση με την ασφάλεια των θυμάτων, τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, το σύστημα φαίνεται ότι τείνει να εστιάζει στη σωματική και σε μικρότερη έκταση στη συναισθηματική τους ασφάλεια. Οι σχετικές με την αξιολόγηση των πρακτικών της επανορθωτικής δικαιοσύνης μελέτες συνήθως δείχνουν μερική ικανοποίηση των θυμάτων από τη διαδικασία (Stubbs, 2002; Tjaden and Thoennes, 2000)· ειδικότερα, όσον αφορά στο αν τα θύματα δέχονται πίεση ή υποχρεώνονται με κάποιο τρόπο να συμμετέχουν στις συνεδρίες της ποινικής διαμεσολάβησης και στο αν παρέχονται στα θύματα κατάλληλες και επαρκείς πληροφορίες για να συναινέσουν στη διαδικασία.

Τέλος, ένα άλλο ζήτημα που ανάδειξε η παρούσα έρευνα αφορά στην έλλειψη ειδικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών που εφαρμόζουν το συμβουλευτικό / θεραπευτικό πρόγραμμα της ποινικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα. Οι επαγγελματίες στις συνεντεύξεις ανέφεραν ότι δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιου είδους σχετική εκπαίδευση και ότι οι Υπηρεσίες στις οποίες εργάζονται δεν έχουν αξιολογήσει την αναγκαιότητά της, παρά του ότι η ειδική εκπαίδευση στο πεδίο αυτό θεωρείται σημαντική

για την αποτελεσματικότητα του θεσμού. Ενδεικτικά, στη μελέτη των Gavrielides & Artinopoulou (2013) για την εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής συντροφικής βίας, ένα από τα ευρήματα εστιάζει στη μέγιστη σημασία που έχουν οι δεξιότητες και τα κίνητρα των επαγγελματιών που εφαρμόζουν το θεσμό. Ειδικότερα, ο διαμεσολαβητής θεωρείται ότι αναλαμβάνει και ρόλο θεραπευτή και καλείται να δημιουργήσει θεραπευτική σχέση με τους ενδιαφερόμενους, εδραιώνοντας ένα ασφαλές ψυχολογικά περιβάλλον όπου μπορεί να ειπωθεί οτιδήποτε και να βιωθεί κάθε συναίσθημα (Karasu, όπως αναφέρεται στο Ζέρβας, 2015). Επισημαίνεται ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη λειτουργούν οργανισμοί που αναλαμβάνουν την εκπαίδευση επαγγελματιών προκειμένου να γίνουν διαμεσολαβητές σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου και αυτού της ενδοοικογενειακής βίας (Centre for Justice and Reconciliation, χχ).

Αν και η έρευνά μας παρέχει χρήσιμα σχετικά δεδομένα, έχει και περιορισμούς. Πρώτον, η συγκεκριμένη μελέτη αφορά σε ποιοτική έρευνα, και ως εκ τούτου τα αποτελέσματά της δεν είναι γενικεύσιμα, καθώς αφορούν μόνο στις απόψεις των συγκεκριμένων επαγγελματιών ψυχοκοινωνικής υγείας που συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία. Δεύτερον, η έρευνα δεν συμπεριλαμβάνει τις απόψεις των άλλων εμπλεκόμενων στην εφαρμογή του θεσμού, όπως των εισαγγελέων και των ωφελούμενων (δραστών και θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας) και δεν αναδεικνύει την οπτική τους. Τρίτον, η επαγγελματική απασχόληση της ερευνήτριας σε κεντρικό φορέα που εφαρμόζει το θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης αρκετά έτη, γεγονός που ήταν σε γνώση των συμμετεχόντων στην έρευνα, ενδεχομένως ως ένα βαθμό να τους επηρέασε συνειδητά ή ασυνείδητα.

Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι η επανορθωτική δικαιοσύνη και η εφαρμογή των συμβουλευτικών / θεραπευτικών προγραμμάτων της ποινικής διαμεσολάβησης στη Ελλάδα αναδεικνύεται ένας σημαντικός θεσμός που παρέχει ένα καθοριστικά διαφορετικό πλαίσιο για την κατανόηση και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Όμως, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι ο θεσμός, όπως εφαρμόζεται στη χώρα, ενέχει ζητήματα που χρήζουν αξιολόγησης και επανεκτίμησης και απαιτεί κατάλληλες διαδικασίες και μηχανισμούς που να ενισχύσουν τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την ανάπτυξή του. Ειδικότερα, χρειάζονται: σύσταση σχετικού μηχανισμού συλλογής δεδομένων, δημιουργία εθνικής κεντρικής βάσης δεδομένων, υιοθέτηση κοινών πρωτόκολλων στην αρχική φάση της διερεύνησης των περιστατικών και κοινών πρωτόκολλων και μεθοδολογίας στη διαχείρισή τους, υιοθέτηση σαφών κριτηρίων και

διαδικασιών αξιολόγησης, δικτύωση, εκπαίδευση και πιστοποίηση των επαγγελματιών, επέκταση εφαρμογής του θεσμού σε περισσότερες υπηρεσίες από αυτές που ήδη εφαρμόζεται με την παράλληλη εμπλοκή και υπηρεσιών ψυχικής υγείας.

Βιβλιογραφία

Afifi, T. O., MacMillan, H., Cox, B. J., Asmundson, G. J., Stein, M. B., & Sareen, J. (2009). Mental health correlates of intimate partner violence in marital relationships in a nationally representative sample of males and females. *Journal of Interpersonal Violence*, 24 (8), pp.1398-1417.

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας». Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2017, από:

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/g-oikovia-eis.pdf>

Baty, M. L., Alhusen, J. L., Campbell, J. C., & Sharps, P. W. (2008). Female victims of violence. In J. Keeling & T. Mason (Eds.), *Domestic Violence: A multi-professional approach for healthcare practitioners*, (pp. 37-45). Berkshire: McGraw-Hill Open University Press.

Bazemore, G., & Umbreit, M. (2001). *A comparison of Four Restorative Conferencing Models*. Department of Justice, Washington, DC. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Ανακτήθηκε 05 Μαΐου, 2017, από <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED450196.pdf>

Bonomi, A.E., Anderson, M.L., Reid, R. J., Rivara, F. P., Carrell, D., & Thompson, R. S. (2009). Medical and psychological diagnoses in women with a history of intimate partner violence. *Archives of Internal Medicine*, 169 (18), pp. 1692-1697.

Centre for Justice & Reconciliation. *Tutorial. Lesson 1: What is Restorative Justice?*

Ανακτήθηκε 05 Μαΐου, 2017 από: <http://restorativejustice.org/restorative-justice/about-restorative-justice/tutorial-intro-to-restorative-justice/lesson-1-what-is-restorative-justice/>

Cordero, A. (2014). *Understanding Experiences of Female Survivors of Domestic Violence: Stories of Strength, Resilience, and Mechanisms that Assist in Leaving Violent Relationships*. Utah State University.

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων, ΕΙΓΕ. (2016). *Καταπολεμώντας τη Βία Κατά των Γυναικών*. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου, 2017, από: [:PDF MH-02-16-770-EL-N 978-92-9493-507-6 10.2839/212590](https://www.unece.org/dam/data/inequality/eige/2016/07/20160701_01.pdf)

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2006, Ν.3500/2006, Για την Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας και άλλες Διατάξεις, ΦΕΚ 232/Α'/24.10.2006, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Ζέρβας, Γ. (2015). Θεραπευτική επαφή, θεραπευτική στάση, θεραπευτικό πλαίσιο, θεραπευτική σχέση: η σημασία τους για το κλινικό έργο. Στο Χ. Καραμανωλάκη, Κ. Χαραλαμπίκη, Γ. Μιχόπουλος (Επιμ.), *Η Θεραπευτική Σχέση. Ψυχοθεραπευτικές Προσεγγίσεις από την Ψυχαναλυτική, τη Γνωσιακή και τη Συστημική Οπτική* (σσ. 23-40). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Fruzzetti, A. E., & Levensky, E. R. (2000). Dialectical behavior therapy for domestic violence: rationale and procedures. *Cognitive and Behavioral Practice*, 7 (4), pp.435-447.
- Gavrielides, T., & Artinopoulou, V. (2013). Restorative justice and Violence against Women: Comparing Greece and the United Kingdom. *Asian Journal of Criminology*, 8(1), pp. 25-40.
- Gerkin, P. (2009). Participation in victim-offender mediation. Lessons learned from observations. *Criminal Justice Review*, 34(2), pp.226-247.
- Giovanoglou, S. (2008). Prosecutors as mediators in domestic violence cases: the Greek legislator's choice. In *Paper at Fifth Conference of the European Forum for Restorative Justice, 17–19 April 2008*.
- Heitler, S. (2010). *Therapeutic Mediation: An Alternative to Costly Litigation*. Ανακτήθηκε 02 Φεβρουαρίου, 2017 από: <http://www.therapyhelp.com/category/psychology-and-legal-work/>
- Hirigoyen, M. F. (2005). *Η Κακοποιημένη Γυναίκα. Η Βία μέσα στο Ζευγάρι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ίσαρη, Φ. & Μ., Πουρκός. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα & Βοηθήματα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Johnstone, G. (2004). *The Idea of Restorative Justice*. Text of an Inaugural Lecture given at the Middleton Hall, University of Hull, on 11th October, 2004 by Gerry Johnstone, Professor of Law.
- Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου, 2017, από: <http://studylib.net/doc/7870838/the-idea-of-restorative-justice>

- Καραμόσχογλου, Α. (2013). Πρακτικά ζητήματα κατά την εφαρμογή του θεσμού της Ποινικής Διαμεσολάβησης. Στο Α. Πιτσελά, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου (Επιμ.), *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε Ποινικές Υποθέσεις: Προς μια Νέα Ευρωπαϊκή Προοπτική* (σελ. 139-154). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Καρανίκος, Α., Κελεσής, Μ., & Παπαδοπούλου, Ε. (2013). Ποινική διαμεσολάβηση και ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (Ν.3500/2006, άρθρο11, παρ.2): εμπειρίες, προβληματισμοί και προτάσεις από την εφαρμογή του προγράμματος στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, στη Θεσσαλονίκη. Στο Α. Πιτσελά, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου (Επιμ.), *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε Ποινικές Υποθέσεις: Προς μια νέα Ευρωπαϊκή προοπτική* (σσ. 165-176). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Logan, T., Cole, J., Shannon, L. & Walker, R. (2006). *Partner Violence and Stalking of Women: Context, consequences, & coping*. New York: Springer.
- Μαγγανάς, Α. (1999). *Θέματα Εγκληματολογικά και Ποινικού Δικαίου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Mason, J. (2009). *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Miller, D. K. (2006). The effects of childhood physical abuse or childhood sexual abuse in battered women's coping mechanisms: obsessive-compulsive tendencies and severe depression. *Journal of Family Violence, 21*(3), pp.185-195.
- Μπεχλιβάνη, Ν. (2007). Από τα άδυτα της ιδιωτικότητας στην αναγνώριση ενός κοινωνικού προβλήματος Δημοσίου ενδιαφέροντος: κριτική παρουσίαση του Ν.3500/2006 στα πλαίσια της ιδεολογικής και κατασταλτικής αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας. *Κοινωνική Εργασία, 86*(2), σελ.89-104.
- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). *Βία Κατά των Γυναικών: Πανευρωπαϊκή έρευνα. Τα Αποτελέσματα με μια Ματιά*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Λουξεμβούργο.
- Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου, 2017, από: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_el.pdf
- Ptacek, J. (2010). *Restorative Justice and Violence against Women*. New York: Oxford University Press.
- Severson, M. M., & Bankston, T. V. (1995). Social Work and the pursuit of Justice through mediation. *Social Work, 40* (5), pp. 683-691.
- Smith, D., & Vanstone, M. (2002). Probation and social justice. *British Journal of Social Work, 32* (6), pp.815-830.

- Σούμπαση, Ν. (2008). Αφηγήσεις ζωής γυναικών που έχουν βιώσει κακοποίηση. Στο Μ. Δημοπούλου - Λαγωνίκα, Γ. Κασίκη, Μ. Μαρντικιάν – Γαζεριάν (Επιμέλεια), *Ενδοοικογενειακή Βία. Διεπιστημονική Προσέγγιση στην Πρόληψη και την Αντιμετώπιση*. (σελ. 91-106). Αθήνα: ΑΩ Εκδόσεις & Συμβούλιο Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία.
- Στεφανίδου, Α. (2010). *Ενδοοικογενειακή Βία. Η έννοια της οικογένειας και η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Strang, H. & Braithwaite, J. (Eds.). (2002). *Restorative Justice and Family Violence*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Stubbs, J. (2002). Domestic violence and women's safety: feminist challenges to restorative justice. In H. Strang & J. Braithwaite (Eds.), *Restorative Justice and Family Violence* (pp. 42-61). United Kingdom: Cambridge University Press.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence*. Washington, DC: National Institute of Justice and Centers for Disease Control and Prevention.
- Tweed, R., & Dutton, D. G. (1998). A comparison of impulsive and instrumental subgroups of batterers. *Violence and Victims, 13*(3), pp.217-230.
- Van Ness, D. & Heetderks Strong, K. (2015). *Restoring Justice: An introduction to restorative justice*. Fifth Edition. New York: Anderson Publishing.
- Van Wormer, K. (2009). Restorative justice as social justice for victims of gendered violence: a standpoint feminist perspective. *Social Work, 54* (2), pp.107-116.
- Van Wormer, K. (2006). The case for restorative justice: a crucial adjunct to the social work curriculum. *Journal of Teaching in Social Work, 26*(3-4), pp.57-69.
- Van Wormer, K. (2003). Restorative justice: a model for social work practice with families. *Families in Society. The Journal of Contemporary Social Services, 84* (3), pp.441-448.
- Walker, L. (1989). *Η Κακοποιημένη Γυναίκα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- World Health Organization, United Nations Office on Drugs and Crime & United Nations Development Programme. (2014). *Global Status Report on Violence Prevention*. Geneva: World Health Organization.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία Κατά των Γυναικών και Παιδιών. Διαπιστώσεις και Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.
- Zumeta, Z. (2000). *Styles of Mediation. Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation*. Ανακτήθηκε 02 Φεβρουαρίου, 2017, από:
<http://www.mediate.com/articles/zumeta.cfm>